

tròpiques, que a la seva vila d'Agullana prodigà, entre les quals són especialment meritòries la construcció d'escoles, amb el complet material d'ensenyament.

Siguin aquestes ratlles un coralíssim homenatge d'admiració i d'afecte pel col·laborador del nostre ANUARI, per l'home bo que sabé fer-se tan acreeador a l'agraïment dels seus conciutadans i que fins en el seu darrer gest — la donació de les seves col·leccions a la ciutat de Barcelona perquè fossin conservades en els seus museus — volgué donar un alt exemple de desinterés, de patriotisme i d'amor a la ciència. — P. B. G.

Maties Pallarès i Gil

Era un comerciant de professió, modest i afectuós. Fins que hom el tractava no es donava compte que darrera aquesta apariència humil i simple hi havia un home d'una gran erudició i d'una gran passió. Era de les terres de frontera lingüística de la banda de Terol, nat a Penarroja el 24 de febrer de 1874 i es va formar primerament al costat del nucli d'estudiosos, tan interessant, que hi havia aleshores al Baix Aragó i que feia una Revista i iniciava excavacions, presidit per la figura simpàtica i venerable de D. Santiago Vidiella. Després vingué a Barcelona i treballava amb tota l'assiduitat que les seves ocupacions feien possible, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. D'aquí sortiren els seus estudis *La Caja de Valderrobres o Peña de Aznar la Gaya* (1905), *Don Blasco de Alagon Señor de Morella* (1909, en el *I Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*), *Aragón y el Fuero de Sobrarbe* (1917). Des del 1914 col·laborà en les exploracions de prehistòria de l'INSTITUT, treball al qual l'havia especialment preparat la col·laboració donada per llarg temps al «Club Muntanyenc», de Barcelona. Ell havia dirigit o col·laborat en les excavacions de Sant Julià de Ramis, de Tartareu, de Salamó, d'Olèrdola, de Benifallet i d'altres encara, els resultats de les quals s'han anat publicant en els volums anteriors del nostre ANUARI i que acabem de donar en aquest que ell ja no podrà veure. Darrerament treballava encara ple d'entusiasme, a la vil·la romana de Tossa. El 10 de desembre del 1924, moria a Barcelona i els qui havíem tingut el goig de tractar-lo recordarem sempre amb enyorança aquell company entusiasta en el treball, l'home de ciència i d'observació del qual podien encara esperar tant els nostres estudis. — F. M. T.

Josep Font i Gumà

Nat a Vilanova el 23 de gener de 1859 hi moria el 4 de juliol de 1922. Era arquitecte, sortit de l'Escola de Barcelona l'any 1885; abans ja però de rebre el títol havia treballat amb En Domènech i En Vilaseca; més tard va col·laborar amb En Gallissà (església de Cervelló, altar de la Santíssima Trinitat a Santa Maria del Mar, a Barcelona). Ha deixat a la nostra ciutat, a Vilanova i a Sitges, obres ben estimables. L'any 1911 entrà a la Diputació i fou així un dels diputats fundadors de la Mancomunitat de Catalunya. Era membre de la Junta de Museus i havia estat President de l'Associació d'Arquitectes. L'obra seva, però, més important va ésser la col·lecció de rajoles. Ell era un apassionat d'aquestes petites obres de ceràmica vidriada, a les quals els nostres passats havien sabut donar una singular bellesa, aquelles rajoles, lloades per l'Eximènic i que en ple Renaixement s'exportaven encara per a decorar sales i palaus sumptuosos, com el Vaticà, per exemple. Quan En Font començà la recerca eren poques encara les col·leccions existents, la d'En Rogent, la d'En Rigalt, la d'En Pau Milà, la del vell Santacana i la major part encara no limitades a les rajoles. En Font es va posar molt jove a arreplegar el seu material i sense plànyer treball ni esforç anava per tots els indrets de Catalunya, seguint les velles cases, els vells monuments, cercant en el recó abandonat, en la cambra inestimada, les rajoles que un cop trobades no era sempre fàcil d'adquirir. El martellet i l'escarpra eren els seus companys inseparables, cap oportunitat no era desaproveitada. Hom conta anècdotes singulars dels procediments que havia hagut d'emprar algunes vegades per a procurar-se alguns exemplars interessants, les rajoles arrencades de nit, les tretes de lloc mentre el propietari amb tota la seva família i els servents posen quiets davant una cambra fotogràfica esperant que hom faci el retrat promès; tants d'altres trucs que tots els col·leccionistes compendran i excusaran i que han salvat de la destrucció tants d'exemplars preciosos que altrament haurien anat dispersos o perduts. Ell no era però un col·leccionista perquè sí, que es limités a anar engrandint la seva sèrie, era un estudiós i va arribar a ésser un expert i un coneixedor com pocs. El seu llibre *Rajolas Valencianas y Catalanas* publicat en el 1905

assenyala el primer intent d'ordenació i sistematització, després del qual continuà encara treballant i estudiant. Ell havia format la seva col·lecció amb un desinterès exemplar, no era per a ell que la volia, era per a la seva terra; i així, abans de morir, en feia donació al Museu de Barcelona i posava només com a condició que aquest atengués a la restauració del Castell de la Geltrú, per tal de salvar aquest vell monument en part datable en el segle XII. Avui podem veure les nou centes i tantes rajoles de la col·lecció d'En Font a les sales del nostre Museu; elles no ens podran dir però tot el que deien al qui les aplegà, per ell cada rajola era un record i moltes representaven la victòria conseguida després d'una batalla. — F. M. T.

Lluís Domènech i Montaner

Com tota la gent sobressortint de la seva generació, en Domènech va ésser una personalitat complexa: polític, arquitecte, professor, arqueòleg... eren tantes les coses que mancaven, que la gent que en sentia el neguit es llençava a atendre les necessitats més precises, les més peremptòries o que ho semblaven, abandonant sovint, amb un noble esperit de sacrifici, els camins cap on els menava la pròpia vocació: l'estudi, l'especialització, i dispersaven així generosament la seva activitat en camps ben diversos. El treball fet ha estat, però, fecundíssim: han obert molts camins i vençut moltes dificultats, més àrdues sovint per a ells, mancats d'experiència i del més essencial utilitatge, i així han dut avant una obra plena de qualitats, no pas mancada de defectes, ni podia ésser-ho, digne, tal com és, de l'agraïment dels qui els han seguit. En Lluís Domènech és un home ben representatiu d'aquest temps: la seva intervenció en el renaixement polític, que no podem més que esmentar, fou ben important. Va formar part de la Jove Catalunya, la vella entitat que es reunia en un segon pis pintoresc del carrer d'en Petritxol, que fou després estudi de l'Alexandre de Riquer, el dibuixant i escriptor; més tard entrava a la Lliga de Catalunya i després a la Unió Catalanista; essent-ne president, col·laborà en la preparació i actuació de l'Assemblea de Manresa, el 1892; ja abans, en el 88, havia format part de la comissió tramesa a Madrid per les entitats econòmiques; uns deu anys després escriví la famosa carta al general Polavieja. Algunes de les seves publicacions responen a aquest aspecte de la seva actuació: citem els discursos fets a l'Ateneu, la presidència del qual ocupà diverses vegades, tractant de «Les Condicions del Poble Català» (1898); «L'Autonomia a Catalunya» (1904); «Conservació de la Personalitat de Catalunya» (1911). A la Biblioteca Popular de «L'Avenç» (n.º 36) publicava l'any 1905 una col·lecció d'Estudis Polítics, en gran part recull dels articles que havia tramès a la revista de Madrid *La Lectura*, en una enquesta oberta sobre catalanisme («Mals vells d'Espanya»; «La Qüestió Catalana»; «Aspiracions i campanyes regionalistes»).

Els treballs d'arquitectura absorbiren així mateix una gran part de la seva activitat. Nat a Barcelona el 1850, als vint-i-tres anys rebia el títol professional després d'haver estudiat a les escoles de Barcelona i Madrid. Un projecte fet en col·laboració amb l'arquitecte Vilaseca, guanyava poc després un concurs obert a Barcelona per al monument a Clavé. Al cap de pocs anys, comencen els grans treballs de l'Exposició Universal celebrada a Barcelona el 1888. En Domènech hi tingué una part important: decorà les habitacions que serviren d'estatge a la Reina en el Palau Municipal, bastí el Gran Hotel Internacional, obra feta amb una rapidesa sorprenent, efimera com tantes de les construccions purament ocasionals fetes amb ocasió d'aquell certamen; resta encara però, destinat avui a Escola Municipal de Música, un dels edificis més bells construïts pel nostre arquitecte, edifici destinat originàriament a restaurant de l'Exposició. No és precís esmentar totes les seves obres, algunes ben importants. Recordem l'Institut Pere Mata, de Reus; el Palau de la Música, estatge de l'Orfeó Català; l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau. Als vint-i-cinc anys entrà de professor a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona i exercí la càtedra fins a l'edat reglamentàriament fixada per a la jubilació, procediment automàtic que priva sovint la Universitat i les Escoles de mestres excel·lents i en plena activitat; aleshores hagué de deixar també la Direcció de l'Escola que havia ocupat durant vint anys. Home que dominava la tècnica de la seva professió, ha deixat alguns estudis especialment remarcables sobre *La il·luminació solar dels edificis* i *L'Acústica aplicada a l'Arquitectura*. Dels seus treballs a l'Hospital de Sant Pau havia publicat dues memòries: *Hospitales de Santa Cruz y de San Pablo: Perspectiva general del Proyecto* (1903); *Hospitales de Santa Cruz y de San Pablo: Memoria, planta y perspectiva general* (1916).

Els estudis d'arqueologia l'atreïen especialment; la seva professió, els coneixements exten-